

Řecká literatura pro děti a mládež aneb Cesta od tradice Pinelopi Delty k moderně Eleni Katsama

Autor: M.A. Markéta Tomčíková

Číslo: roč. 3, č. 1/2017

Rubrika: Pře(d)kládáme

Klíčová slova:

literatura pro děti a mládež, dětské čtenářství, knižní ukázky, čtenářství, řecká literatura pro děti a mládež, světová dětská literatura, řecká literatura 20. století, řecká literatura 21. století, Kosmodrom, Eleni Katsama

Stručný historický vývoj řecké literatury pro děti a mládež od 19. století až po současnost zmiňuje historické milníky i politicko-sociální vlivy. Uvádíme některé představitele publikující pro děti a mládež, stejně pak i hlavní charakteristické znaky a tendence od počátků po současnost. V závěru představujeme ukázkou připravovaného překladu oceněného díla Kosmodromu autorky Eleni Katsama.

Úvod

S problematikou současné řecké literatury pro děti a mládež jsem se blíže seznámila při založení Spolku řecko-českého přátelství v Thessalonikách [1]. Při budování zdejší sobotní školy a knihovny tak vyvstala řada didaktických otázek. Má orientace ve spektru doporučené české a řecké četby usnadňovala výuku jazyka nejen našim žákům. Má narůstající zvědavost tehdy zavedla podnět k doplnění teoretických znalostí v závěru mého navazujícího magisterského studia Novořecké filologie na Univerzitě v Ioannině. [2] Tehdy jsem se vydala se svými žáky na cestu proměny z tradičních textů na modernu.

Dětská literatura začala získávat svou důležitost v Řecku přibližně před sto padesáti lety

Zpočátku didaktický a učební materiál, nedostupný všem, začal klást důraz na estetismus a rozvoj ducha. Na konci 19. století, v části tehdy osvobozeného Řecka, nechyběl v řeckých měšťanských rodinách dětský časopis *Diplasis*, nabízející krátké povídky a říkanky pro nejmladší. Na počátku 20. století udává diktát dětské řecké literatury autorka [Pinelopi Delta](#). Předává nejmladší generaci srozumitelným lidovým jazykem národně a vlastenecky syčené příběhy napsané výpravnou prózou. Od počátku 30. let rozhlasová vypravěčka, dramatička a spisovatelka **Antigoni Metaxa-Krontira** zahajuje tvorbu pro děti, jež potrvá dalších čtyřicet let. Známa jako [Teta Lena](#) přibližuje malým čtenářům a posluchačům prostřednictvím knih, dramatu a athénské rozhlasu kontext tehdejšího Řecka. Vedle řeckých děl se čtou i přeložené příběhy J. Verna a H. Ch. Andersena. Ty jsou dostupné v řečtině díky překladům **Nikose a Galateiy Kazantzakisových**. V polovině 20. století téměř všechny řecké děti znají celosvětově známé pohádky: *Sněhurku a sedm trpaslíků*, *Kocoura v botách*, *Popelku*, *Červenou Karkulku*. Vydávají se překlady: *Tři mušketýři*, *Oliver Twist*, *Guliverova cesta*, *Bajky*, *Alenka v říši divů* a jiné.

Řecko se vzpamatovává z dopadů osvobozeneckých bojů, 1. světové války, Maloasijské katastrofy, výměny obyvatel s Tureckem, 2. světové války a diktatury. Během střídání různých typů vlád se

otrásá školní systém v základech. Vývoj literatury je značně ovlivněn jazykovou otázkou (střídající se zastaralou formální řečtinou *katharevousou* a mluveným jazykem *dimotiki*). Panující otázka téměř dvě staletí byla vyřešena až v 70. letech ustanovením kodexu novořeckého jazyka. Vlivem socio-politických změn, uzákoněním spisovné formy jazyka, rozšířením gramotnosti se formovaly schopnosti dětského čtenáře. Termín „Literatury pro mládež“ se objevuje až na pomezí 80. a 90. let minulého století. V té době se již mezi tradiční historická, náboženská a dobrodružná témata dostávají témata moderního charakteru. Dětský čtenář je díky médiím, globalizaci, ale i politickým a ekonomickým podnětům schopen vstřebat dříve jen těžko zpracovatelné náměty. Tabuizovaná společenská témata jsou odtajňována. Řeší se politika, společenské problémy, mezilidské vztahy, ekologie i technologie.

Autoři devadesátých let experimentují se strukturou textu, mnohdy vytvářejí až koláž odlišných literárních žánrů. Významných autorů, kteří publikují pro děti okrajově či výhradně pro ně, je v Řecku velmi mnoho. Mnozí zasahují svou tvorbou až do současnosti: **Evgenios Trivizas, Sofia I. Filntisi, Voula Mastori, A. G. Sarri, Antonis Delonis, Litsa Psaravti, Manos Kontoleon**. Další přicházejí na scénu v průběhu posledních let. Svými nadčasovými bestsellery oceněnými mnohými literárními cenami se rychle zapsali mezi známé autory pro mládež: **Vasilis Papatheodorou, Eleni Katsama**. Díla těchto autorů seznamují mladé čtenáře se současnými tématy, volí jazyk blízký konkrétní věkové skupině. Nebojí se experimentovat, provokovat, spoléhají na zdravý úsudek čtenáře. Vyvolávají celou škálu pocitů, ale nepoučují. Hodnocení nechávají na každém z nás. Tato díla však mají i další společné charakteristické znaky. Hrdina bývá zpravidla „outsider“, pochází spíše z nižších vrstev, nebo je něčím oproti ostatním znevýhodněn. V dílech pro mládež se velmi často objevuje slang, argot i vulgarismy. V přímých řečech nechybí přejímky z cizích jazyků. Dějové linie jsou zpravidla maximálně dvě. Příběhy jsou většinou vyprávěny v první osobě, či se prolíná perspektiva první osoby a vypravěče v třetí osobě. Občasně se vyskytující zastaralá forma řečtiny mává ironický podtext. V dětské literatuře je stále patrný pedagogický a výchovný tón, ale již není tím stěžejním, důraz se klade na prožitek čtenáře. Všeobecně nadále obsah vládne nad formou textu. Z literárních žánrů převládá moderní pohádka, román, povídky, básnické sbírky.

Kosmodrom

Všechny tyto společné rysy můžeme hledat například v díle [Kosmodrom](#) spisovatelky **Eleni Katsama**, oceněném státní cenou za Literaturu pro mládež /2012/ a Literární cenou filologického periodika *Diavazo* /2012/. Autorka se v této knize pro mládež /15+/ pokouší o poznávání jiných světů, stejně jako kdysi začal i *Kosmodrom* v bývalém Sovětském svazu (nyní Kazachstánu). Eleni Katsama věří, že skrze poznání odlišných míst se dovídáme více o tom svém. V *Kosmodromu* nám vypráví své příběhy dvacet tři odvážných dospívajících z třidvaceti různých zemí [3]. Sdílejí s námi své strachy a důvody, proč nemohou v noci spát. Povídky založené na skutečných událostech dospívajícím čtenářům pomohou pochopit lépe sebe sama. Tato nevšední moderní, vibrující, provokativní kniha je napsána z pohledu mladých protagonistů. Eleni Katsama se nebojí použití lyrických popisů v kontrastu s vulgarismy. Je zde zřejmá snaha najít křehkou rovnováhu mezi násilím a něhou, sarkasmem a smyslem pro humor, životem a smrtí, chudobou a neutuchajícím optimismem.

Závěr: Ukázky z připravovaného překladu

Rusko, Moskva, Nikolaj

[...] Když jsem šlapal na toho Kavkazana, cítil jsem v hlavě pulzující sílu, a to tepající až v žilách. Jako bych bojoval za mou rodnou zem. Míjeli nás lidé a nikdo z nich se nezastavil. To proto, že se díky nám cítí bezpečně. Zbavujeme je verbeže. Vloni byl Alexander odsouzenej, podřízнул černocho - a pustili ho. Všichni jsou na naší straně. Opakuji si stále sám pro sebe „patřím k Slovanskému

Spojenectví“.

To je moje rodina.

V téhle zemi žijou Rusové. [...] [4]

...

Anglie, Londýn, Očima Dannyho

PŘIBLIŽUJE SE KE MNĚ A LEPÍ MI SVŮJ OBLIČEJ NA TEN MŮJ. To jen aby se ujistil, že jsem na tom tak bídňě. Že nejde o nic jiného než o jeden hodně blbej vtip. Vidím se očima Dannyho. Trpím tohle martýrium bez sebemenší reakce, kdo ví proč. Skutečně nevysvětlitelné. Proč se prostě nemohu překonat?

Vždy, když mne drtí na prach, škatulkuju jeho jedovaté poznámky, jako bych hrála nějakou televizní znalostní soutěž. Beru v potaz především témata. Například:

„Jaké to je být tak tlustá a mít obličej plnej uhrů?“ zní jeho otázka.

Kategorie: Televizní soutěž

Všeobecné znalosti, chorobné otázky. [...] [5]

Zdroje

[1] Pozn.: Irák, Anglie, Austrálie, Somálsko, Rusko, Francie, Čína, New York, Kazachstán, Salvador, Indie, Kolumbie, Řecko, Rumunsko, Srí Lanka, Sierra Leone, Taiwan, Írán, bývalá Jugoslávie, Nový Zéland, Japonsko, USA.

[1] Více informací naleznete na webových stránkách spolku: www.spolek-recko-ceskeho-pratelstvi.cz

[3] Strnadová, M., Στοιχεία για τη διαμόρφωση ενός «κανόνα» σύγχρονης νεανικής λογοτεχνίας: Τα παραδείγματα της Ελλάδος και της Τσεχίας. Πρώτη διερεύνηση [V překladu: Elementy tvořící „kodex“ současné literatury pro mládež: Příklady z Řecka a Čech. První zkoumání], Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 2015.

[4] KATSAMA, Helenē. *Kosmodromio: diēgēmata*. Prōtē ekdosē. ISBN 9789601637679, s. 65.

[5] KATSAMA, Helenē. *Kosmodromio: diēgēmata*. Prōtē ekdosē. ISBN 9789601637679, s. 17.

Citace

TOMČÍKOVÁ, Markéta. Řecká literatura pro děti a mládež aneb Cesta od tradice Pinelopi Delty k moderně Eleni Katsama. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 3, č. 1/2017 [cit. 2017-3-17].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/recka-literatura-pro-deti.

ISSN 1804-4255.